

KRİMİNOLOJİ -2-

Yar.Doç.Dr. Tuba TOPÇUOĞLU
tuba.topcuoglu@gmail.com

26 Mart 2015– Ayırıcı Birliktelikler/
Sosyal Öğrenme Teorisi

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
HUKUK FAKÜLTESİ

Teori	Temel kavram(lar)	Temel önerme(ler)	Ampirik geçerlilik	Suç önleme stratejisi
Klasik okul/ Caydırıcılık (Beccaria, Bentham)	-Yasal cezalandırmanın kesinliği, çabukluğu, şiddeti	-Cezalandırma, genel ve özel caydırıcılığa neden olur.	-Oldukça araştırma mevcuttur -Ancak ampirik geçerlilik zayıf	Sıkı ceza adalet sistemi politikaları ve programları
Rasyonel seçim teorisi (Cornish, Clarke)	-Kazançlar/ maliyetler, -Suçun beklenen faydası -Rasyonel seçim	-Suçun getirileri ve götürüleri rasyonel olarak değerlendirildikten sonra suç işleme kararı verilir.	-Tam rasyonellik varsayan modellerde: Hiç -Sınırlı rasyonellik varsayan modellerde: zayıf-orta arası	Caydırıcılık ve rutin aktiviteler teorilerinde olduğu gibi; durumsal suç önleme
Rutin aktiviteler teorisi (Felson, Cohen)	-Motive olmuş suçlular -Uygun hedef -Etkin koruyucuların yokluğu	-Koruyucuların olmadığı zaman ve mekanlarda uygun hedeflerin motive olmuş suçlularla bir araya gelmesi ile suç artar.	-Pek doğrudan test edilmemiştir. -Ampirik geçerlilik: Zayıf	Rutin önlemler, hedefi zorlaştırma, rutin aktivitelerde değişiklik

SUTHERLAND (1947)'İN AYIRICI BİRLİKTELİKLER TEORİSİ

- (1) Suç davranışı öğrenilir.
- (2) Suç davranışı, diğer insanlarla iletişim içindeyken meydana gelen etkileşim sırasında öğrenilir.
- (3) Suç davranışını öğrenmenin en temel kısmı kişi samimi, yakın kişisel gruplar (birincil gruplar) içindeyken gerçekleşmektedir.

SUTHERLAND'IN AYIRICI BİRLİKTELİKLER TEORİSİ

- (4) Suç davranışının öğrenilmesi şu iki unsuru içermektedir: suç işleme teknikleri ve suç işlemeyi haklı çıkaracak gerekçeler, tutumlar.
- (5) Suçu teşvik eden bu gerekçe ve tutumlar, yasa ihlalini olumlayan tanımlamalardan öğrenilir.
- (6) Kişi, yasaların ihlalini olumlayan tanımlara yasaların ihlalini olumsuzlayan tanımlardan daha fazla maruz kaldığında suç işler (**ayırıcı birliktelikler ilkesi**).

SUTHERLAND'IN AYIRICI BİRLİKTELİKLER TEORİSİ

- (7) Ayırıcı birliktelikler; görüşme sıklığı, birliktelik süresi, öncelik ve önem açısından farklılık gösterebilir.
- (8) Suç davranışının (ve suç karşıtı davranış modellerinin) öğrenilmesi süreci aynen diğer öğrenmelerde geçerli olan bütün mekanizmaları içermektedir.
- (9) Her ne kadar suç davranışı, kişinin genel ihtiyaçlarının ve değerlerinin bir ifadesi ise de suç davranışı bunlar tarafından açıklanmaz; çünkü suç teşkil etmeyen davranışlar da aynı ihtiyaç ve değerlerin bir ifadesidir.

Sykes ve Matza (1957): Nötrleştirme Teknikleri

1. Sorumluluğun reddedilmesi
2. Zararın reddedilmesi
3. Mağdurun varlığının reddedilmesi
4. Kendilerini suçlayanların suçlanması
5. Daha üstün bağlılık değerlerine başvurma

AKERS'IN SOSYAL ÖĞRENME TEORİSİ

- Aynı öğrenme süreci hem normlara uyma davranışını hem de normlardan sapma davranışını açıklamaktadır. Davranış üzerinde etkide bulunan etkenlerin ağırlığının yönüne göre sonuç belirlenmektedir (Akers, 1998: 50).
- Sutherland, 8. önermesinde suç davranışının öğrenilmesinde (ve sürdürülmesinde) diğer öğrenmelerde geçerli olan bütün mekanizmaların geçerli olduğunu belirtmiş; ancak bu mekanizmaların neler olduğunu belirtmemiştir.

AKERS'İN SOSYAL ÖĞRENME TEORİSİ

- Sosyal öğrenme sürecinde dört önemli unsur bulunmaktadır:
 - (1) Ayırıcı birliktelikler
 - (2) Tanımlamalar
 - (3) Ayırıcı pekiştirme
 - (4) Taklit/Modelleme

-1- Ayırıcı Birliktelik

- Ayırıcı birliktelikler, belli bir davranışta bulunan veya bu davranışı destekleyen norm, değer ve tutumları ifade eden insanlarla doğrudan birliktelik ve etkileşimi içerdiği gibi daha uzak referans gruplarıyla dolaylı yoldan birliktelik ve özdeşleşmeyi de içermektedir.
- Kişinin ayırıcı olarak birliktelik içinde bulunduğu gruplar, tüm sosyal öğrenme mekanizmalarının gerçekleştiği büyük sosyal bağlamları belirler: Bu gruplar sadece kişiyi belli tanımlara maruz bırakmakla kalmaz aynı zamanda kişiye taklit edebileceği modelleri sunar ve sapma (ya da uyma) davranışı için ayırıcı olarak pekiştirme sağlar.

-2- Tanımlamalar

- Tanımlamalar, kişinin bir davranışa yüklediği anlam ve tutumlardır. Diğer bir ifade ile tanımlar bir davranışta bulunmayı doğru ya da yanlış, iyi ya da kötü, haklı gerekçelere dayanan ya da dayanmayan, uygun ya da uygunsuz olarak tanımlayan gerekçeler, mazeretler, yönelim ve ahlaki tutumlardır.
- Genel tanımlamalar: Normlara uyma davranışını olumlayan dini, ahlaki ya da diğer geleneksel değer, inanış ve normları içermektedir.
- Özel tanımlamalar: Bireyin belli bir eyleme yönelik değerlendirme ve tutumlarını ifade eder.

-2- Tanımlamalar

- Suç ya da sapma davranışını onaylayan tanımlamaların kabulü genel olarak iki yönde gerçekleşebilir: olumlu ya da nötr hale getiren tanımlamalar.
- Olumlu tanımlamalar: Suç davranışını ahlaki olarak arzu edilir veya kabul edilir/ hoş görülebilir/izin verilebilir hale getiren inanç ve tutumlardır.
- Nötr hale getiren tanımlamalar: (Kişi suç davranışını onaylamasa da) Suç davranışını mazur ya da haklı görerek onu destekleyen tanımlardır.

-3- Ayırıcı Pekiştirme

- Ayırıcı pekiştirme, arzu edilen davranışı ödüllendirip, arzu edilmeyen davranışı cezalandırmak veya ödüllendirmemek suretiyle belli bir davranışın seçici olarak pekiştirilmesidir.
- İnsanların suç davranışında bulunma ya da bu davranıştan kaçınması, onların bu davranıştan dolayı geçmişte veya şimdiki zamanda gerçekleşen ya da ileride gerçekleşmesi beklenen ödül ve cezalandırmalara bağlıdır.

-3- Ayırıcı Pekiştirme

- İki türlü pekiştirmeden bahsedebiliriz:

Pozitif pekiştirme: Sapma davranışının sonuçlarının ödüllendirilmesi (onay, para, kendini iyi hissetme) bu davranışın gerçekleşme ihtimalini arttırır.

Negatif pekiştirme: Kişinin kötü veya hoş olmayan durumlardan kaçınmasını sağlayan sapma davranışlarının tekrarlanma ihtimali de yüksektir.

-4- Taklit/Modelleme

- Taklit, başkalarında bir davranışı gözlemledikten sonra kişinin benzer davranışta bulunmasıdır.
- Kişinin gözlemlenen davranışı taklit edip etmeyeceğini belirleyen birçok etken olabilir: örnek teşkil eden kişinin özellikleri, gözlemlenen davranış ya da davranışın gözlemlenen sonuçları.
- Birincil gruplarda ve medyada önemli kişilerin, modellerin gözlemlenmesi hem sapma hem de uyma davranışını etkilemektedir.
- Taklit, özellikle yeni bir davranış türünün ilk öğrenilmesinde önemlidir; o davranışın devamlılık göstermesinde ya da sonlandırılmasında nispeten daha az etkilidir.

AKERS'IN SOSYAL ÖĞRENME TEORİSİ

- Şu durumlarda kişinin suç ve sapma davranışında bulunma ihtimali artar ve normlara uyma olasılığı azalır (Akers, 1998: 50):
 - Kişi suç davranışında bulunan kişilerle ve suç davranışını olumlu tanımlayan tanımları benimseyen kişilerle ayırıcı olarak birliktelik içinde olduğunda,
 - Kişi, suç ya da sapma davranışı gösteren örneklere—kişisel ya da sembolik olarak—göreceli olarak daha fazla maruz kaldığında,
 - Kişi, içinde bulunduğu durumda suç davranışını haklı gerekçelere dayandırıp olumlu olarak tanımladığında,
 - Kişinin, geçmişte bu davranıştan edindiği ya da gelecekte bu davranıştan beklenen kazanımı cezasından daha fazla olduğunda.

Sosyal Öğrenme Teorisinin Ampirik Geçerliliği

- Bu alanda yapılmış oldukça fazla çalışma bulunmaktadır.
- Yapılan araştırmaların büyük bölümü teoride ileri sürülen dört sosyal öğrenme değişkeni (ayırıcı birliktelik, tanımlar, ayırıcı pekiştirme ve taklit) ile suç davranışı arasında ilişkiyi incelemiş ve bulgular bu teori için oldukça ampirik destek sağlamaktadır.
- Özellikle aynı örneklem üzerinde yapılan ve rakip teorilerin test edildiği araştırmalarda “genel olarak” sosyal öğrenme değişkenleri, karşılaştırılan diğer teorilerden daha fazla destek görmektedir.
- Hatta içerisinde diğer teorilere ait değişkenlerin bulunduğu modellerde de sosyal öğrenme değişkenlerinin en güçlü etkiye sahip olduğu yönünde bulgular mevcut.

Pratt vd. 2010 meta-analiz çalışması

- 1974-2003 arasında yayınlanan bütün ampirik çalışmaları incelediler.
- Çalışmanın dahil edilebilmesi için çalışmada mutlaka sosyal öğrenme teorisinin unsurlarından en az biri bulunmalı ve suç ile ilişkisi incelenmeli.
- **133 Çalışma** deęerlendirilmiřtir.
- İncelenen bu çalışmalarda toplamda 246 istatistik modeli uygulanmış ve sonuçta **704 etki büyüklüğü** hesaplanmıştır.

Pratt vd. 2010 meta-analiz çalışması

	İstatistiksel olarak anlamlı sonuçlar (%)	Ortalama etki büyüklüğü
Ayırıcı birliktelikler (n=385)	71,9	.225^{***}
Tanımlamalar (n=143)	77,6	.218^{***}
Ayırıcı pekiştirme (n=132)	56,1	.097^{**}
Taklit (n=30)	46,7	.103^{**}

SOSYAL ÖĞRENME TEORİSİ ve SUÇ ÖNLEME

- Bu teorinin öngördüğü gibi suç davranışı kişinin içinde bulunduğu çevre içerisinde meydana gelen sosyal öğrenme süreçleri sonucu öğreniliyor ise o halde bu süreçleri değiştirerek davranışı değiştirmek mümkündür.
- Birçok suç önleme faaliyeti ve suçlulara yönelik uygulanan iyileştirme programları ve denetimli serbestlikte sosyal öğrenme prensiplerinden faydalanılmıştır (örn: olumlu akran rol modelleri kullanılması, suçlu çocuklara yönelik öğreten aile modeli ve bilişsel-davranışçı programlar gibi).

Teori	Temel kavramlar	Temel önermeler	Ampirik geçerlilik	Suç önleme stratejisi
Sosyal öğrenme teorisi (Sutherland, Akers)	-ayırıcı birliktelik -tanımlamalar -ayırıcı pekiştirme -taklit	-Sapma/suç davranışı ve normlara uyma davranışı aynı sosyal öğrenme süreci sonucunda öğrenilir. -Kişinin sapma/suç davranışını sosyal öğrenme değişkenlerinin ağırlığı ve yönü belirler.	- Oldukça araştırma mevcuttur. - Ampirik geçerliliği orta-güçlü arası.	-Bilişsel/davranışsal tedavi/önleme ve kişiler, aileleri, akran grupları ve diğer gruplar üzerinden müdahale programları